

Nr 1139

Av fru Ryding och herr Hermansson, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition nr 31, angående forskarutbildning och forskar-
karkarriär m. m.

Förslaget att ersätta nuvarande licentiatexamen och doktorsgrad med en vetenskaplig examen, doktorsexamen, med väsentligt begränsad effektiv studietid skulle i princip kunna bedömas positivt. Allt beror emellertid på reformens konkreta utformning. Härvidlag uppvisar proposition nr 31 väsentliga brister.

Den föreslagna studietiden är fyra år. Men någon konkret möjlighet att ta ställning till vad detta förslag innebär har riksdagen inte, eftersom det inte föreligger några utformade förslag till studieplaner (bortsett från dem som utarbetades av forskarutredningens ämnesexperter). Det förefaller också uteslutet att de olika institutionerna skall hinna utforma några sådana studieplaner till den 1 juli 1969, under förutsättning att de studerande själva skall få någon rimlig chans att påverka dem. Redan av det skälet finner vi det oriktigt att riksdagen nu fattar beslut om att reformen skall genomföras vid den föreslagna tidpunkten. Det förefaller tänkbart att en viss flexibilitet beträffande studietiden är önskvärd med hänsyn till både olika ämnens och olika forskningsuppgifters karaktär. Riksdagen bör därför begränsa sig till ett principbeslut om en nedskärning av forskarutbildningens längd och ge universiteten och de studerande möjlighet att delta i den konkreta utformningen av reformens genomförande.

I allt väsentligt föreslår propositionen att doktorsutbildningen skall finansieras som hittills, dvs. dels genom stipendier och lån, dels — i mindre utsträckning — genom tjänster. Forskarutredningens förslag om studielön, kompletterad med viss begränsad undervisningsskyldighet, har avisats. I stället föreslår propositionen stipendier, tilldelade för 1 år i sänder, med väsentligt nedskuren rätt att ha deltidssysselsättning och komplettering genom lån.

Följande krav bör ställas på studiefinansieringen: Å ena sidan bör den studerande ha lön eller stipendium, som befriar honom från att behöva ytterligare skuldsätta sig för den tid han aktivt studerar. Å andra sidan bör den, som önskar bedriva sin forskarutbildning jämsides med annan verksamhet, ha möjlighet att göra så med i motsvarande grad minskad lön eller stipendium. Det föreslagna systemet tillgodoser inte dessa krav. Enligt

propositionen kommer den studerande att i varje fall för ett år i sänder tvingas välja mellan vetenskaplig utbildning på heltid eller ingen sådan utbildning alls. Och den som väljer det första alternativet kommer i flertalet fall att tvingas till ökad skuldsättning.

Beträffande assistenter och amanuenser föreslår propositionen att dessa — med tidsmässigt oförändrad tjänstgöringsskyldighet — skall kunna avlägga doktorsexamen med endast ett års förlängning av studietiden. Detta förefaller orealistiskt. Det kommer att innebära att dessa tjänster försvinner och att all undervisning på lågstadiet kommer att bedrivas av heltidsundervisande lärare. Därmed försvinner också ett positivt drag i det nuvarande förhållandet: kontakten mellan de studerande på lågstadiet och de yngre forskarna.

Propositionen föreslår för nästa budgetår 50 nya doktorandstipendier till nu existerande 913 licentiand- och doktorandstipendier. Den föreslagna ökningen är alltså ungefär 10 per universitet. Den står uppenbarligen inte i någon proportion till behoven. Dessutom är det oklart vilken nettoförstärkning det här blir fråga om, eftersom en inskränkning av institutionernas assistent- och amanuensstimmar signalerats i proposition nr 4.

Forskarutredningen hävdade att den föreslagna nya forskarutbildningen förutsatte en väsentlig förstärkning av resurserna för undervisning och handledning, så att man i princip hade en handledare per fem à sex doktorander.

Detta förslag har departementschefen avvisat. Propositionen föreslår i stället en begränsad utökning av antalet forskartjänster (forskarassistenter och docenter). Departementschefen är själv medveten om att den ökningen inte kommer att motsvara behoven. I övrigt hänvisar propositionen till »angelägenheten av att universitets- och högskoleinstitutionerna i ökad utsträckning etablerar samarbete med institutioner och forskare utanför den reguljära universitetsorganisationen», varigenom det skall bli möjligt att »avsevärt öka handledningskapaciteten i en rad ämnen». I annat sammanhang hänvisar departementschefen till »uppdragsforskningen» som en tänkbar väg att öka resurserna för såväl handledning som studiefinansiering. I övrigt finner han en begränsning av antalet studerande i vissa fall ofrånkomlig.

I klartext innebär detta att forskarutbildningen kommer att bli spärrad i den mån de olika ämnena, institutionerna eller de blivande forskarna inte lyckas uppsöka en köpkraftig efterfrågan för sin produktion utanför universitetet. Konsekvenserna härav blir en ökad styrning av forskningen i överensstämmelse med avnämarnas behov.

Detta har ingenting med en demokratisk forskningspolitik att göra. De institutioner utanför universitetet som i vårt nuvarande samhälle kan köpa forskning och forskningsresultat är inte demokratiska institutioner. Det är i stället först och främst det enskilda näringslivet, de privata storföre-

tagen och deras organisationer. Deras intressen av forskningens utveckling och inriktning sammanfaller inte med samhällets, med folkets.

Inför en sådan utveckling är det väsentligt att slå vakt om och försvara forskarnas möjligheter att bestämma över sina egna arbetsvillkor, över forskningsplanering och forskningens utveckling. Det råder knappast något tvivel om att kommande forskargenerationer i hög grad kommer att medvetet låta sin forskning ingripa i samhällsutvecklingen, under förutsättning att de inte hindras från detta genom tvånget att ställa sin forskning i privilegierade avnämargrupperns tjänst.

Med hänvisning till det ovan anförda föreslås,

att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 31 i princip uttalar sig för att nuvarande licentiatexamen och doktorsgrad ersätts med en doktorsexamen med starkt begränsad utbildningstid, varvid dock reformens ikraftträdande uppskjuts så att institutionerna och de yngre forskarna själva kan medverka i utformningen av förslag till studieplaner, varigenom flexibilitet i studietiden medges,

att riksdagen ger Kungl. Maj:t i uppdrag att utforma ett förslag till studiefinansiering som motsvarar i motionen ställda krav, samt

att riksdagen ger Kungl. Maj:t i uppdrag att på grundval av diskussion med och synpunkter från de direkt berörda vid universiteten återkomma med konkreta förslag rörande resursfördelningen till forskarutbildningen, varvid forskarutredningens förslag om en fast relation mellan doktorander och handledare i princip bör accepteras.

Stockholm den 11 april 1969

Gunvor Ryding (vpk)

C. H. Hermansson (vpk)
